

דגרסינן אונה כה"א לחוד, והוא משל יהודה ואידך משל בנימין, ולפי זה הא דר' יהושע בן לוי נחא אפילו למאי דמפרש רבא ואין לי להאריך יותר בזה:

נשים חייבות במקרא מגילה. ופירש התוס'

דחייבות ומוציאות אנשים ידי חובה

מדלא אמר לשמוע מקרא מגילה, והכי נמי משמע בערכין (ב): דקאמר הכל כשרים לקרא את המגילה לאתווי נשים משמע דמוציאות אפילו אנשים, והקשו תוס' הא בתוספתא תני בהדיא דטומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו ואנדרוגינוס מוציא את מינו ולא שאינו מינו, ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס, וכן פסק הלכות גדולות דאשה מוציאה מינה ולא אנשים, ומסיק התוספות דסלקא דעתך אמינא דלא יועיל קריאתן אפילו להוציא הנשים קמשמע לן דהכל חייבים בשמיעה נשים עבדים וקטנים.

מכל מקום קשה לי דהא גופיה טעמא

בעי מאי טעמא אינה מוציאה אנשים, דהא כיון דאף הם היו באותו הנס דמו לגמרי לאנשים וכדאמר בפרק ב' דשבת (כג.) אשה ודאי מדליקה הואיל וחייבת כנר חנוכה מהאי טעמא שאף הם היו באותו הנס, וגם מה שמחלקים בין חיוב שמיעה לחיוב קריאה גבי נשים לא נתברר חילוק זה^[נח], ובאמת דברי בה"ג אינו נראה להרבה מפרשים וסברי שהנשים מוציאות ידי חובה אפילו אנשים^[נט] וכפשיטא דשמעתא דמסכת ערכין, ומיהו לפי זה הא תוספתא ודאי קשיא.

שהן כפולות, הנה מלבד שלא דקו במה שפירשו דהכא הוי שלש דבקרא ליחא אלא שנים כלבד שהן לוד ואונו, והוה להו למימר בשנים לא שייך למימר שהן כפולות^[נא], וגם עיקר דבריהם ליחא, שהרי לרבא התם בערכין מצינו אפילו חמש כפולות כמו שאכתוב בסמוך, ולמאי דפי' ר' יהושע בן לוי דשמעתין לא סבירא ליה כרבא דהתם, דהכי תנן התם ערכין (שס) ואלו הן בתי ערי חומה ג' חצרות של שני בתים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, כגון קצרה הישנה של צפורי וחקרה של גוש חלב וירפת הישנה^[נב] וגמלא וגדוד וחדיד ואונה וירושלים וכן כיוצא בהן, ובגמ' תני גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן וחדיד ואונה וירושלים ביהודה, ואמר מאי קאמר, אמר אביי הכי קאמר עד גמלא בגליל עד גדוד בעבר הירדן וחדיד ואונה וירושלים ביהודה, רבא אמר הכי קאמר גמלא בגליל לאפוקי גמלא דשאר ארצות דלא, וגדוד בעבר הירדן לאפוקי גדוד דשאר ארצות דלא, אינך דלא איכא דכוותיהו לא מיצטריך ליה, והא לדברי רבא צריך לומר גם כן גבי גדוד ואונה דהיינו אונה וירושלים ביהודה דתני בכרייתא היינו נמי לאפוקי אונה ואינך דשאר ארצות, אלמא אונו דרבי יהושע בן לוי דמיירי משל שאר ארצות דהיינו משל בנימין לאו מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא, ועל כרחך ר' יהושע בן לוי מפרש להאי ברייתא כאביי, ואם כן טובא קמשמע לן לאפוקי מדרבא.

עוד יש לי לומר דאונו דקרא ודר' יהושע בן לוי דגרסינן אונו בוי"ו, לחוד וההיא דערכין

[נא] עיין במלואת אבן.

[נב] במשניות בדפוס שלפנינו איתא וירפת, ועיי"ש בשנויי נוסחאות שבכתבי יד איתא וירפת.

[נח] נ"ב, יעוין (בדף י"ד). ת"ר מ"ח נביאים וכו' ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כל שכן. ובים מצינו שהאנשים אמרו בעצמם שירה כדכתיב (שמות טו, א) אז ישיר משה ובני ישראל וגו' וגבי הנשים כתיב (שם שם, כא) ותען להם מרים ואיתא ברש"י (עה"פ שם) משה אמר שירה לאנשים הוא אומר והן עונין אחריו ומרים אמרה שירה לנשים ע"כ, הכוונה שהנשים לא אמרו רק שמעו ממרים, אם כן יש לומר דלכך גבי מגילה גם כן הדין כן ואין הנשים חייבות בקריאה רק בשמיעה. אמנם מחבר זה כתב לקמן (יד.) בד"ה מה מעבדות דלא כפירוש רש"י שם [דלא קאי אשירת הים אלא אהלל דליל ראשון דפסח]. (אזווי גרוד).

[נט] עיין רא"ש (סי' ד) וטור (סי' תרפט) ובי"י שם, וע"ע מגיד משנה (פ"א ממגילה ה"ב) שכן נראה דעת הרמב"ם.

והשתא ניחא האי דתוספתא דטומטום אינו מוציא אפילו את מינו, דדילמא הקורא אשה והשומע איש, וכן אנדרוגינוס אינו מוציא את שאינו מינו דהיינו איש, דדילמא אשה הוא ואין אשה שאינה מחוייבת אלא מדרבנן דקליש חיובה מוציא לאיש דאלים חיובה מעיקר רוח הקודש, ומהשתא בעל כרחך מתניתין דלקמן (ט:): דהכל כשרים לקרות המגילה דאמרינן לאתויי נשים אתיא, דהיינו להוציא נשים דכוותיהו ולא אנשים, אלא סיפא דקתני חוץ מחרש שוטה וקטן דמשמע דקטן אפילו נשים אינו מוציא ור' יהודה דמכשיר התם בקטן ומשמע שם בגמ' דמכשיר אף באנשים הא ודאי טעמא בעי, ושם יתבאר.

ויש לעיין אי מהני האי טעמא שאף הן היו באותו הנס לחייב נמי לאנשים מדרבנן מלבד עיקר חיובן של רוח הקודש או לא, ולא דמי לנשים שאין חיובן מעיקר חיוב של רוח הקודש חייבינהו רבנן מהאי טעמא מיהת, אבל אנשים דבלאו הכי חל עליהם עיקר חיוב של רוח הקודש לא הוסיפו רבנן לחייבינהו מהאי טעמא. ונפקא מינה, אם אין כאן אלא אשה היודעת לקרות את המגילה ויש כאן איש שאין יודע לקרות המגילה ולא לענות אחריה מה שהיא אומרת כגון שהוא אלם, אם חייב מכל מקום לשמוע ממנה מקרא מגילה, דאי אמרת מלבד חיוב של רוח הקודש חל נמי עליהם מדרבנן כמו אשה, חייב לשמוע ממנה כדי

ולי נראה דודאי נשים חייבות בקריאה כאנשים מהאי טעמא שאף הן היו באותו הנס דאין טעם לחלק בין קריאה לשמיעה, ואפילו הכי אין מוציאות אנשים כדברי התוספתא, וטעמא דמילתא נראה לי, משום דודאי היינו טעמא שאף הן היו באותו הנס מן התורה לא מהני לחייב נשים וכמו שכתבו התוס', דאם לא כן גבי מצה הקישא דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה לחייב נשים למה לי תיפוק ליה משום שאף הן היו באותו הנס וכמו שאכתוב לקמן, וכיון שכן יש לומר כיון דאסתר נאמרה לכולי עלמא ברוח הקודש לקרותה כדאמרינן לקמן (ו:), הא ודאי כעין של תורה נאמרה כיון דאל אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, לאנשים נאמרה חיובה ולא לנשים, אלא מדרבנן תיקנו והוסיפו לחייב נשים נמי, כמו שתיקנו והוסיפו על מה שנאמר ברוח הקודש לקרות ולא לכתוב לשמואל כדאמרינן לקמן (ז:), ואפילו הכי תנן (לקמן י:). קראה על פה לא יצא והיינו מדרבנן וכמו שאכתוב שם (כד"ה קראה), והכי נמי דכוותיה, וכיון דעיקר חיוב מקרא מגילה לנשים ברוח הקודש ליתא אלא מהוספת חכמים^[ס], על כרחך אינו אלא לחומרא ולא להקל להוציא את האנשים ידי חובה, דהא מעיקר חיוב של רוח הקודש אינן מחוייבות בדבר ואי אפשר להו להוציא את אנשים המחוייבים מעיקר רוח הקודש^[סא].

[ס] בתוס' רעק"א על המשניות (אות יח) ביאר את דברי התוס' בפסחים (קח: ד"ה היו) דנשים פטורות מסוכה אף שהן היו באותו הנס, משום דבמילי דרבנן כמו ד' כוסות וחנוכה דעיקרן מדרבנן, מעיקרא כי תקנו תקנו גם לנשים שהיו באותו הנס, אבל במצוות דאורייתא לא תקנו חז"ל חיובא ביחוד לנשים, וא"כ ליתא לדברי רבינו, דאם מצד רוח הקודש לא נתחייבו נשים לא היה להם לחכמים לעשות חיוב ביחוד לנשים כמו דלא עשו בסוכה. בתפארת ירושלים ביאר את דברי התוס' ע"פ דברי הטו"ז (או"ח תקפח סק"ה) שבדבר המפורש בתורה אין ביד חז"ל לאסרו, וכוונת דברי התוס' דבסוכה שהתורה פטרה מפורש מקרא דהאזרח, אין כח ביד חכמים לחייב, משא"כ גבי מגילה דלא נפטרו בפירוש מדברי קבלה, ולפ"ז מיושבת קושיית רעק"א על רבינו.

ובשו"ע (סי' תרצה ס"ד) פסק הרמ"א שאשה חייבת במתנות לאביזונים ומשלוח מנות כאיש, ובגליון רעק"א שם כתב לבאר ע"פ דברי רבינו לגבי קריאת המגילה, דמצד החיוב של דברי קבלה הן פטורות, ורק חייבות מדרבנן מצד שהן היו באותו הנס, ועפ"ז כתב הגרעק"א דאפשר לומר דהוא הדין לגבי משלוח מנות, דהא דכתיב 'איש' היינו דאי אפשר לחייבם מדברי קבלה, אלא מדרבנן מצד שהיו באותו הנס. [ובהגה"ה מ"ב המחבר ציין לעיין בדברי רעק"א במשניות הנ"ל שדחה דברי רבינו].

[סא] להלן (ד' ד"ה כגון דאמרי) כתב רבינו דקריאת לילה אינה מדברי קבלה, ולפ"ז בקריאת לילה יכולות הנשים להוציא האנשים, ועיין מקראי קודש סי' כט.

כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, דמיירי בקטן שהגיע לחינוך דהוי בר חיוב מדרבנן ואפילו הכי אינו מוציא ידי חובה הגדול, אע"ג דכל עצמו של קריאת המגילה אינו אלא מדרבנן, משום דלגבי קטן הוי ליה תרי דרבנן דהא אינו חייב במצות אלא מדרבנן ומגילה דרבנן ולא אתי תרי דרבנן ומוציא לגדול שאינו אלא חד דרבנן, דמגילה אינו אלא מדרבנן דהא גדול חייב בכל המצות מן התורה. והכי נמי יש לומר דהיינו טעמא דאשה אינה מוציאה את האיש במקרא מגילה דהא נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו בשל דבריהם, כדתנן בסוכה (לה). גבי הלל מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם מה שהם אומרים, אע"ג דהלל אינו אלא מדרבנן אפילו הכי אשה פטורה הואיל והוי מצות עשה שהזמן גרמא, אלא דבמקרא מגילה חייבות אע"ג דהוי מצות עשה שהזמן גרמא מטעם שאף הן היו באותו הנס, והאי טעמא לא סגי אלא מדרבנן ולא מן התורה כדמוכח האי דמצה ומגילה עצמה אינם אלא מדרבנן, והוי ליה גבי נשים ב' דרבנן ולא מוציא אשה את אנשים דלא הוי אצלם רק חד דרבנן.

אלא שלפי זה לא אתי שפיר האי דהכל כשרים דאתי לאתויי נשים, ועל כרחק אינו

לצאת מיהא מחיוב דרבנן אע"ג שאין יוצא על ידי שמיעה זו מעיקר חיוב של רוח הקודש, ואי אמרת דאינו חל עליו חיוב דרבנן אין צריך לשמוע מינה, כיון שאי אפשר לו לצאת על ידי שמיעה זו מעיקר חיוב של רוח הקודש, ומסתבר לי דחייב לשמוע ממנה דחל עליו חיובא דדבריהם כמו לאשה [סב].

ובהכי ניהא לי האי דהכל כשרים לקרות המגילה דאתא לאתויי נשים, דלדברי התוס' שפירשו דאתא לאתויי דאשה מוציאה אשה ידי חובה דסלקא דעתך אמינא שלא יועיל קריאתה אפילו להוציא נשים, קשה לי מהיכי תיתי לומר כן, כיון דכל הנשים שוות בחיובן בין למאי דפירשו תוס' דחייבין בשמיעה ולא בקריאה בין למאי דפירשתי דחייבין מדבריהם ולא מעיקר חיובא של רוח הקודש, ולפי מה שפירשתי אתי שפיר דאתא לאתויי נשים שמוציאות אנשים מחיובא דדבריהם שיש על אנשים כמו על הנשים, וכי האי גוונא דפירשתי, וקמשמע לן דלא גזרינן דאשה לא תוציא איש דילמא אתי למיסרך להוציאם ידי חובה במקום שיש איש שיודע לקרות ולהוציא ידי חובת עיקר קריאה של רוח הקודש, קמשמע לן דלא גזרינן הא אטו הא.

עוד אני אומר למאי דכתבו תוס' לקמן בפרק ב' (יט: ד"ה ורבי יהודה) דהא דתנן הכל

[סב] האחרונים דנו האם מצינו שחכמים יגזרו בדבר שהוא אסור מן התורה, מפני שאם לא יחושו לאיסור תורה, לא יחושו לגזירתם, או שמא גזרו גם ככה"ג. ויש שרצו להזכיר מדברי רבינו כאן שכתב ששייך חיוב דרבנן למי שמחוייב מן התורה, והוא הדין נמי באיסור יהיה איסור דרבנן במקום שיש איסור דאורייתא. ויש שדחו את הראיה דיש לחלק בין איסור דחמיר לאינשי איסור תורה ולא הוצרכו לאסור, לבין קום ועשה שיש בזה נפקא מינה אם לא יוכל לקיים את החיוב מן התורה יקיים לפחות את החיוב מדרבנן, ובשדי חמד (ח"א מערכת א אות שנח ד"ה עתה) הוכיח מדברי רבינו בשו"ת שאגת אריה (סי' סד) [לענין ליבון רעפים ביום טוב] דמבואר בדבריו שהוא סובר שגם במקום איסור תורה ישנו איסור דרבנן.

ובגוף דברי רבינו, כתב הנצי"ב במרומי שדה (ד"ה ואריב"ל) להזכיר דלא כמ"ש רבינו שבמקום שיש חיוב דאורייתא אין חיוב דרבנן, מהא דארבע מינים הפסולים ליום טוב ראשון ואין מברכים עליהם וכשרים בשאר הימים, ואמאי לא נימא נהי דמן התורה אין יוצאין, מכל מקום לא גרע יום ראשון משאר ימים, אלא ודאי במקום שיש חיוב מן התורה לא תקנו חיוב דרבנן.

ולכאורה יש לחלק, דבמגילה שני החיובים הם מכח שתי סיבות נפרדות, וגם משום שהחיובים אינם מהווים סתירה זה לזה, משא"כ בלולב שמה שפסול לזה כשר לזה.

[הן אמנם מה דפשיטא ליה להנצי"ב לענין ארבעה מינים ביום ראשון, העלה בשו"ת חכם צבי (סי' ט) דמי שיש לו ביום ראשון רק אתרוג חסר יברך עליו כשאר מצוות דרבנן שמברכים עליהם, וזה עפ"ד ההג"א ושו"ת רידב"ז, ודלא כה"א במגיד משנה (פ"ח מסוכה ה"ט) ור"ן (ר"פ לולב הגזול), ועיי"ש בליקוטי הערות. וראה עוד בשיח יצחק ריש פ"ג דמכות שהוכיח מתוס' דלא כהח"צ].

סימן נז

תשובה מאחי המחבר בענין הנ"ל

אמר רבי יצחק דברי הצומות וועקתם ומאמר אסתר קיים וגו', וכצ"ל בגמ' שם וכמ"ש בעז"ה בגליון הגמ' ובוה בטלו דבריו. ובלא"ה גם לגי' דילן הלא (בתענית י"ח) מקשה על רבי יוחנן מהא דתנן מותרין בהספד ותענית ודחק שם בזה טובא. ולפי דבריו לר"י הלא משכח"ל בפשיטות דקרו ליה בתליסר לר' יוחנן עצמו. אלא דבאמת מיד בראותי מכתבו השני תמהתי עליו מיום נקנור. ושוב ראיתי כי בסוף מכתבו הזכיר מיום נקנור ובאמת שיש לתמוה הרבה ע"ד ר"ת ז"ל מיום נקנור. אמנם אם נאמר שלא כד' מעכ"ת נ"י נ"ל דבזמן הבית לא היו מתענין ביי"ג אדר גם לד' ר"ת ז"ל, ולכן אז וודאי שייך היו"ט דיום נקנור בזמן הבית עכ"פ. אלא דבר' הראב"ד ז"ל שהביא הר"ן ז"ל בסופ"ב דתענית מבואר כמ"ש אחי נ"י שהקשה בעצמו מיום נקנור אהא שכ' דיי"ג יש לו סמך מקרא דדברי הצומות [ובאמת מש"ס דמגילה הנ"ל צ"ע על מ"ש הר"ן שם דהך קרא פירשוהו על ד' צומות של החורבן כו' דא"כ מאי קאמר דברי הצומות כו' קיים דברי הפורים כו' וצ"ע] דא"כ איך מנו יום נקנור ליו"ט. ולמ"ש לק"מ דאז היה בזמן הבית וע"כ כמ"ש אחי נ"י [וכן מבואר להדיא ברא"ש במגילה סימן ה']. ולפי מש"כ הר"ן שם דלענין הספד קאמר אבל בתענית וודאי אינו אסור אלא אדרבה מחוייב להתענות, הנה בזה א"ש דברי אחי נ"י ע"ש בר"ן. והוכרתי להפסיק באמצע הענין יען כי אין הפנאי מסכים אחי כעת ולא רציתי לעבור על ולא יעבור הדור"ש:

בצ"א"ל הכהן מ"ץ דפ"ק ווי"ל נא:

בעז"ה יום הפורים שנת תדי"ר לפ"ק

בימי הפורים ברכות אלו נאמרים לדובר מישרים דורש קלים וחמורים ה"ה אהובי אחי חביבי בר פחתי ופרנתי ליש ולביא הרב החרוף ובקי מעלה מרגניתא טבא דילידא אימיה כוותיה תלד ואע"ג דאית ליה פירכא נכי שני הקונטרסים שלו לפ"ד סותרין זא"ז דלאחר שהעלה שהכהנים לא הלכו אז למלחמה, א"כ לפי ר"ת ז"ל דעיקר התענית דיי"ג אדר היה כשנקלהו אז לעמוד על נפשם לנוח מאויביהם וגו' והיו צריכים רחמים ותענית, א"כ הכהנים שלא היו אז באותו המלחמה לא היו צריכין להתענות כלל, ואיך כתב בקונטרסו השני שלא היו יכולין להקריב גם חטאת ואשם ביי"ג אדר, והלא אין נאכלין אלא לזכרי כהונה והן אסורין להטמא למתים ולא היו במלחמת עמלק ולא היו צריכים להתענות ביי"ג אדר כלל, אלא דלפי זה יצא דין חדש לפי ר"ת ז"ל שאין הכהנים צריכים להתענות ביי"ג אדר כלל וגם אין הכהנים שבכפרים מקדימין ליום הכניסה כשחל ביי"ג ומ"מ הוה א"ש לפ"ז דמשכח"ל יום נקנור בכהנים ויש להאריך בזה הרבה לפ"ד ועכ"פ דבריו סותרין זא"ז]. שכ"ת מוה' שלמה הכהן נ"י מ"ץ דפ"ק ווילנא:

באזהבה רבה קבלתי את הקונטרס שלו הראשון גם השני ובמאי דמסיים אפתח. מ"ש דבסוף מכתבו השני כי ר' יוחנן בסופ"ק דמגילה אזיל לטעמיה דפסק בסופ"ב דתענית (י"ח) כר' יוסי ודלא כרשב"ג. במחכ"ת נעלם ממנו גירסת הילקוט שם, דגרסי' שם

סימן נח

קריאת המגילה בלילה וביום

ראוי לברר אם דינו כד"ת, מ"מ היאך הדין לענין חיוב משתה ושמחה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, אי ג"כ הוי כד"ת או דכל הנך וודאי דאינן אלא מדרבנן. וגם אם יש חילוק בין קריאת המגילה דלילה לשל יום או לא:

שאלה ראוי לברר בדין קריאת המגילה בפורים שהוא תקנת מרדכי ואסתר ונאמר ברוח הקודש לקרות ולכתוב אי דינו כד"ת או דאינה נחשבת אלא כמצוה דרבנן ונ"מ טובא לענין ספק ולשאר דברים. וגם

מבר חיובא וכיון שקטן הגיע לחינוך חייב מדרבנן, אתי דרבנן ומפיק מדרבנן. אבל בנר חנוכה נהי דקטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן מ"מ הא קי"ל דאין שליחות לקטן אפילו מדרבנן, וכמש"כ הנ"י ביבמות בר"פ ב"ש בשם הרמב"ן ז"ל דקטנה דקדשוה אמה ואחיה אפילו לדעתה אינה מקודשת כלל, וא"צ מיאון לפי שלא מצינו שתקנו חכמים שליחות לקטן עכ"ל שם. וא"כ י"ל דגם הטור ס"ל כן^א.

והקשו התוס' (מגילה שם ד"ה ורבי יהודה) דבאיזה קטן מיירי אי בלא הגיע לחינוך מ"ט דר"י דמכשיר, ואי הגיע לחינוך מ"ט דרבנן דפסלי וכו'. ותי' דלעולם מיירי בהגיע לחינוך ואפילו הכי פסלי רבנן משום דבמגילה ליכא חיובא אפילו לגדולים אלא מדרבנן וכו' ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד מרבנן וכו'. ואמנם בטו"א ז"ל הקשה על סברא זו מהש"ס דפסחים (דף י"ד) ע"ש בדעתו ז"ל לומר דמשו"ה קטן אינו מוציא לת"ק משום דמגילה נאמרה ברוה"ק לקרות לכו"ע והוי כמו של תורה וכו', ולא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא^ב. ונ"ל דנ"מ טובא בין הטעמים לענין קטן שהגדיל ונעשה בן י"ג שנים ויום אחד ואך דלא ידעין אם הביא ב' שערות, דלדעת התוס' דמגילה מקריא מצוה דרבנן, שפיר יכול להוציא לגדול, דהא למילתא דרבנן סמכינן אחזקה דרבא דכל שהגיע לכלל שנים הגיע לכלל סימנים וכמו דמוציא בתפלה. אבל לדעת הטו"א דמקריא דאורייתא אפשר דאינו מוציא דהא לענין חליצה לא סמכינן אחזקה דרבא.

ואין להקשות לכאורה לפי דעת הטו"א ז"ל דהטעם דאינו מוציא לגדול משום דהוי ד"ק וד"ק כד"ת דמיא, א"כ התינת במגילה של יום שחיובה מד"ק אבל במגילה דלילה דכ' הטו"א בעצמו (דף ד' ע"א) דחיובא אינה אלא מדרבנן דמד"ק לא מצינן חיוב רק ביום דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים^ג, וכן במשתה

תשובה תנן התם (במגילה דף י"ט ע"ב) הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן ר' יהודה מכשיר בקטן. ופסקו כל הפוסקים ז"ל כת"ק דקטן אינו מוציא לגדול בקריאת המגילה ואפילו אם הגיע לחינוך. וכן נפסק להלכה בטור ובש"ע סי' תרפ"ט סעיף ב'. [ובדברי השו"ע יש לתמוה דכאן בהלכות מגילה לא הביא שום דעה החולקת על זה ואלו בסי' תרע"ה סעיף ג' כתב דיש מי שאומר דקטן שהגיע לחינוך מותר להדליק. והוא דעת בעל העיטור ז"ל בהלכות חנוכה וכתב שם וז"ל ומסתבר בשלא הגיע לחינוך אבל הגיע לחינוך איכא מנהגא ואזלינן בתר מנהגא וכדכתבינן במגילה עכ"ל. וכוונתו בזה פשוט דאזיל לשיטתו דבהלכות מגילה פסק באמת הלכה כר"י דבקטן שהגיע לחינוך כשר לקרות דאתא דרבנן ומפיק דרבנן, ואשכחן דמנהגא כר"י כדאיתא בתוספתא מעשה בר"מ וכו' מכאן ואילך הנהיגו שיהא קטנים קורין אותן לרבים ע"כ. וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבת בשם הבעל העיטור ומסיק ג"כ בשם הירושלמי דמכאן ואילך התקינו שיהו קטנים קורין אותן לרבים. ולפנינו הגי' בירושלמי בפ"ב ה"ג מכאן ואילך נהגו הרבים לקרותה בבהכ"נ. וע"ש בק"ע מה שדחק בפירושו ופי' בו שני פירושים, ובפ"מ כתב בזה פי' רחוק מאוד. ואכן במח"כ נראה דלא ראו בר"ן ז"ל ובבעה"ט דט"ס נפל בירושלמי וצ"ל כמו שהוא הגי' בבעה"ט ובר"ן. ועכ"פ דברי השו"ע צ"ע דבהלכות מגילה לא הביא את הבעה"ט כלל ולא חשש להביא דעתו כלל אף כיש אומרים. והיאך הביא לדעתו בהלכות חנוכה דהא הבעה"ט בעצמו תלי שני הדינים אהדדי. ואולי משום דס"ל דמגילה שאני דהוי ד"ק והוי כד"ת וכמו שאביא לקמן בשם הטו"א ז"ל א"ה. ומיהו על רבינו הטור ז"ל קשה איפכא דבהל' מגילה הביא דברי בעל העיטור דפסק כר"י ואלו בהל' חנוכה לא חש להביא דעתו כלל. ואולי י"ל סברא איפכא דגבי מגילה דא"צ שליחות דהא שומע כעונה, ורק שצריך שישמע

א. עיין מג"א סי' תרפ"ט סק"ד שהעיר כן על השו"ע ובלבושי שרד שם. וראה ביאור הגר"א סי' תרע"ה סק"ד שלדעת השו"ע שם ה"ה דקטן שהגיע לחינוך מוציא אחרים במגילה. ועי' שעה"צ להמ"ב סי' תרפ"ט סק"ב. ובאליה רבה שם כתב בדעת השו"ע דקטן שהגיע לחינוך חייב רק בשמיעה ולא בקריאה, ולכן אינו מוציא אחרים. ועי"ע בחמד משה שם.

ב. הוכיח מדברי ר"ע שם דתרי דרבנן הוי כחד דרבנן.

ג. הטו"א חולק שם על הר"ן דס"ל דכספק אזלינן לקולא, משום דהוי דרבנן. ואולם י"ל דהר"ן אזיל לשיטתו בתענית שלהי פ"ב, דמגילת אסתר אינה בכלל דברי קבלה משום שלא נאמרה על פי נביא. אולם לדעת שא"ר מגילת אסתר היא מדברי קבלה.

ג*. וכ"כ בשו"ת נובי"ק או"ח סי' מ"א בד"ה אין לומר, וכן מבואר בתוס' הרא"ש מגילה ד' א' שעיקר קריאת המגילה הוא ביום משום דבקרא כתיב והימים, ולא נזכרו לילות. וראה עוד בספר האשכול (אורבך) ח"ב הל' חנוכה סי' ט'. וכן מוכח מדברי הר"ן ריש מגילה,

ומתרצינן דאתא לאתויי אכילת פסחים ודלא כר"א בן עזריה. ולכאורה מאי דחקו לאוקמי דלא כר"א בן עזריה לוקמי דבא לאתויי קריאת המגילה של לילה. אלא וודאי דלא נתקנה בזמן המשנה כלל^ד.

ובזה נתיישב במה שהעיר הר"ן בריש מגילה דהאיך עשו הכפרים במגילה של לילה, ודחק ליישב בשני תירוצים עיין עליו. ואכן לפי מש"כ לק"מ דבזמן המשנה לא חקנו כלל. ובימי ריב"ל דתיקן כן י"ל דס"ל כחכמים דבזה"ז אין קורין אותה אלא בזמנה, דהא מתני' אוקימנא כיחידאה וכדאמר ר"י שם דזו דברי ר"ע סתימתאה. והלכך לא חקר הגמ' כלל בזה דהיאך עשו הכפרים במגילה של לילה. ואל תשיבני מהש"ס במגילה (דף כ) דמקשה על ר"י בן לוי ממתני' דאין קורין את המגילה עד שתנץ החמה ומשני כי קאי אדיום, אלמא דגם בזמן המשנה היה שני קריאות ורק דהך מתני' מיירי במגילה דיום. ועוד דלפי מש"כ אין התחלה לקושיית הש"ס.

ואמנם לאחר העיון היטיב בקושיית הגמ' שם נראה ריש להוכיח אדרבה הוכחה גדולה למה שכתבנו דבזמן המשנה לא היו קוראין בלילה. דהנה לכאורה תמוה דמאי מקשה לימא תהוי תיובתא דר"י בן לוי, דהא ע"כ מיירי מתני' בקריאה דיום דהא אמר דאין יוצאין עד שתנץ החמה, א"כ דקארי לה מאי קארי לה, ומה בכך דאיכא נמי קריאה דלילה, מ"מ מתני' לא מיירי מזה, דבקריאת המגילה של לילה לא היה לו לתנא מה לאשמעינן חידוש דין רק בקריאה של יום. ועוד תמוה טובא סוגיית הגמ' דמגילה (דף ד) דעל הא דאמר ריב"ל דחייב אדם לקרות במגילה בלילה ולשנותה ביום אמרין דסבור מינה למקריא בליליא ולמתני מתניתין דידה ביממא. וכבר תמה על זה הטו"א ז"ל דהאיך היה ס"ד לומר כן, דהא שני משניות מפורשות לפנינו דעיקר קריאת המגילה הוא ביום. ומה שתי' שם דהיה ס"ד דהמשניות מיירי אם לא קראו בלילה, כבר תמה על תירוצו זה מר אחי הגאון זצ"ל בגליון הטו"א שלו, דאכתי היאך נפרנס להא דתנן דאין קורין עד שתנץ החמה. ולפי הס"ד דעיקר המגילה הוא בלילה בלבד

ושמחה אינו חייב רק ביום. וא"כ היכי סתמה המשנה כ"כ דקטן אינו מוציא ולא חילקה בין מגילה של יום למגילה של לילה. ועוד דלפי האוקימתא בתרייתא דכולה מתני' ר"י ותרי גוונני קטן וכו' טפי הו"ל לאוקמי כולה מתני' בקטן שהגיע לחינוך, אך דרישא מיירי בקריאת המגילה של יום, ובסיפא דר"י מכשיר בקטן מיירי במגילה של לילה.

אבל כל זה אינו קושיא דחדא י"ל דקריאת המגילה של לילה ליכא חינוך כלל משום דבלילה הוא ישן ואינו מוטל על אביו לחנכו וכמו דתנן בברכות (דף כ) דנשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש, ופרש"י אפילו קטן שהגיע לחנוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי תמיד אצלו כשמגיע זמן ק"ש עכ"ל. ולכאורה צריך להבין נהי דבקריאת שמע של שחרית י"ל שאינו מצוי משום דזמנה אינה רק עד שלש שעות על היום ואז עדיין הוא ישן, אבל בק"ש של ערבית מ"ט. וע"כ צ"ל דדרכו של תינוק לילך ולישן בתחלת הלילה [ומה שהקשו התוספות עליו מסוף פרק לולב הגזול קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה וקריאת שמע י"ל דכיון דהקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה. הלכך מ"מ מחוייבים לחנכו לכה"פ אחר ג' שעות דמ"מ לא גרע מד"ת], וא"כ בקריאת המגילה של לילה נמי דמי לק"ש של לילה. וא"כ לא מצי כלל לתרץ כנ"ל [משום] דבמגילה של לילה לדברי הכל אינו יכול להוציא, דאפילו מצוה דרבנן ליכא גביה ומזה לא מיירי מתניתין כלל:

ועוד נ"ל והוא העיקר לפענ"ד דבזמן המשנה עדיין לא היה התקנה לקרות המגילה גם בלילה, דהא במגילה לא הוזכר רק ימים, ורק דבימי ריב"ל (במגילה ד. א. ו. א) התקינו שיהו קורין גם בלילה וסמכו אקרא דאלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. ותדע דלא הוזכר בשום דוכתא במשנה קריאת המגילה של לילה, דלגבי קריאת המגילה של יום תנן דכל היום כשר לקריאת המגילה, ובעי ליה למתני נמי דכל הלילה כשר לקריאת המגילה של לילה. ועוד דתנן דכל הלילה כשר לקצירת העומר, ומקשינן דכל לאתויי מאי

שמסתפק בהא דבני הכפרים מקדימין, אי הוי דוקא ביום משום דעיקר קריאת המגילה היא ביום, או שמא אף בלילה. אולם הרוקח סי' שס"ג ס"ל דחייב מגילה בלילה היא עיקר ע"ש. ויש בזה נפ"מ למי שא"י לקיים אלא קריאת אחת.

ד. ראה בהר צבי או"ח סי' ק"כ שהאריך הרבה בחדושו זה של רבינו ובראיותיו, ומה שהביא להיפך מהר"ן ומהגמ' להלן כ' א' כבר שעמד על כך רבינו להלן.

נמי נימא, לפי שאין אומרין הלל על נס שכחו"ל וכו'.
ר"צ אמר קריאתה זו הלילא. היוצא לנו מדברי הגמרא
הלזו דקריאת המגילה בפורים למדו הנביאים מק"ו
דקריאת הלל דפסח. [ואף שרש"י ז"ל פירש דלמדו
משירה שאמרו משה וישראל על הים, מ"מ כבר תמה
ע"ז הטו"א ז"ל והוכיח בראיות דע"כ פשוט דא"א
לפרש רק על הלל דפסח ושם איכא ציווי מפי הגבורה
דהבה"ג סובר דהלל דפסח דאורייתא, וכתב הרמב"ן
ד"ל דהיא הלמ"מ. ובאמת שאני תמה על הגאון הנ"ל
שבספרו שאגת אריה סי' ס"ה השיג על דברי הרמב"ן
ז"ל בזה ודחה דבריו בשתי ידים והעלה דהלל דיו"ט
אינו אלא מדרבנן ואפי' ביו"ט של פסח. ותמהני דלפי
מש"כ כאן בטורי אבן דהך ק"ו הוא מהלל דלילי פסחים
ע"כ מוכרח דהתם ד"ת או הלמ"מ לפחות, דאי אמרת
דאינו אלא תקנת נביאים כמו שכתוב שם בשאגת אריה,
א"כ מאי ק"ו הוא זה, מי עדיפא הלל מזה, דעל הלל
גופא יש להקשות דמאי דרוש להוסיף על מש"כ בתורה,
ואם דיש בכוחם להוסיף על מה שכתב בתורה במקום
דחזו דיש צורך בזה לשבח והודאת המקום וקידוש
שמים, א"כ מאי מקשה על מגילה דאותו הטעם יש
לומר גם על מגילה. ועוד מאי שייך ק"ו מהלל דערבך
ערבא צריך. ואפשר דמשום זה היה נדחק רש"י לפרש
דקאי על שירת הים. והיינו מדחזינן שעלה על לבו של
משה וכל ישראל אז לומר שירה על נס, אלמא דהדבר
ראוי לומר שירה והלל על הנס ואבוהון דכולהו הוא
שירת הים דהוא שירה ראשונה שאמרו ישראל. ומזה
למדו הנביאים שצריך לומר שירה על כל צרה שלא
תבוא על הציבור, וכשנגאלין יאמרו אותו על גאולתן
וכדאייתא בפסחים קי"ז ע"ב, ושפיר הוצרך רש"י לפרש
על שירת הים. וכל זה לפי פרש"י אבל הטורי אבן ז"ל
בעצמו דמפרש דקאי על הלל דליל פסח, ע"כ מוכרח
הדבר לומר בלי ספק דהלל דליל פסח אינו מתקנת
נביאים רק דהוא הלמ"מ כדעת הרמב"ן או דבר תורה
ממש. ולפי פירוש זה סיעתא גדולה מהך סוגיא לדעת
הבה"ג והרמב"ן ז"ל וכמעט שהוא ראוי שאין עליו
תשובה. ולכן מאוד הדבר תמוה על הגאון הנ"ל בספרו
שאג"א דהיאך עלה בלבו לחלוק על הרמב"ן ז"ל הנ"ל
הלא לפי פירושו ז"ל דברי הרמב"ן ז"ל מבוארין
ומוכרחין בש"ס דמגילה הנ"ל וצע"ג].

והנה כבר כתב הבה"ג כמנין המצות והסכים אחריו
הרמב"ן בספר המצות בשורש א' דקריאת הלל

ואפשר לומר דפרסומי ניסא עדיף.

למה אינו יכול לקרות מקודם הנץ, דאדרבה דאם הוא
לילה עדיף טפי דהא עיקר מצוותו בלילה. ודברי הגאון
טו"א ז"ל בזה תמוה מאוד וצע"ג:

ואכן ליישב תמיהת הטו"א הנ"ל נראה לי פשוט
דקושיא חדא מתורצת בחבירתה, ד"ל דהמקשן
שהקשה בד' כ' לימא תהוי תיובתא דריב"ל המה
תלמידי ריב"ל בעצמו דסבור מיניה דלמקרי בליליא
ולמתני מתניתין דידה ביממא, ובעת דסבור מיניה כך
הקשו ליה באמת הך קושיא דהזכר לפנינו בגמ'
לקמן (דף כ'), ורק דהגמ' קיצר בכאן וסמך אלקמן. והשיב
להם ריב"ל דמעולם לא כוונתי לזה דעיקר המגילה הוא
בלילה, דוודאי הקריאה הוא ביום דווקא, וע"ז תנן דאין
קורין עד שתנץ החמה, ורק שאני בא להוסיף דצריך
לקרות גם בלילה משום דיש סמך לזה בכתוב, דאף
דמשתה ושמחה אינו נוהג רק ביום בלבד, מ"מ קריאת
המגילה נוהג גם בלילה כדי לעשות זכר לצרתן דהיו
זועקין יומ' ולילה וכמו שפרש"י שם, ונמצא דקושיית
הטו"א על הס"ד היא קושיית הגמ' בעצמה (דף כ')
והתלמידים בעצמם הקשו כן לריב"ל. ועפ"ז עולין ב'
הסוגיות כמין חומר, וזה נ"ל כפתור ופרח ויתיישב כל
הקושיות בזה בעז"ה:

ואכן בעיקר דברי הטו"א ז"ל דס"ל דקריאת המגילה
נחשבת כד"ת ממש משום דנאמרה ברוה"ק,

ונ"מ טובא לדינא בספק אם קרא מגילה או לא צריך
לחזור ולקרות מספק וכמו בק"ש. ולכאורה מנ"ל הא ד",
דמהא דאמרינן (כ"ה דף י"ח) דדברי קבלה כד"ת דמיא
אין ראייה. דדילמא התם לענין חיזוק קאמר כן, דכיון
דהדבר מפורש בדברי הנביאים א"צ חיזוק, אבל בוודאי
דנחשב למצוה דרבנן, והוא נכלל בלאו דלא תסור כמו
שאר מצות דרבנן. ואדרבה בש"ס דמגילה (דף י"ט ע"ב)
קרי למגילה מצוה מד"ס דאמר שם מאי דכתיב ועליהם
ככל הדברים וכו' מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי
תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש,
ומאי ניהו מקרא מגילה.

ואמנם אחר העיון היטיב בזה יש להביא ראייה גדולה

לדברי הטו"א ז"ל [ותליא בפלוגתא דתנאי
וכמו שיבואר לקמן בעז"ה]. ונקדים מה דאייתא (כמגילה
דף י"ד ע"א) מ"ח נביאים שנתנבאו לישראל לא פחתו ולא
הותירו על מש"כ בתורה חוץ ממקרא מגילה, מאי דרוש
אמר ר' חייא בר אבין אמר ר"י בן קרח מה מעבדות
לחירות אמרינן שירה ממות לחיים לא כ"ש, אי הכי הלל
ד* כ"ה בתוספתא פ"ק דשבת דמפטיקין למגילה כמו לק"ש.

מהלמ"מ. והלכך לענין ספיקא נמי צריך לילך לחומרא דהא ספק בהלמ"מ לחומרא אזלינן, דגבי ערלה אמרינן בקדושין (דף ל"ט) דכך נאמרה הלכה דוודאי אסור ספיקו מותר, אבל בשאר הלמ"מ ספיקו אסור:

ועוד יש להביא ראיה דמגילה מקרי ד"ק מהא דתנן בר"פ הקורא עומד (כ"א, א) מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך ואמרינן עלה בגמ' שם (ע"ב) אמר אביי לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך וכו'. לפניו מאי מברך רב ששת מקטרוזא איקלע לקמיה דרב אשי ובריך מנ"ח וכו'. ולכאורה תימא דלמה אינו מקשה הש"ס בכאן דהיכן צונו דמברכין אקב"ו על מקרא מגילה, וכמו דמקשה הש"ס בשבת כ"ג ע"א על נר חנוכה דהיכן ציונו, והוצרך לתרץ דנפקא לן מלא תסור או משאל אביך ויגדך וכו', והו"ל להש"ס גם כאן להקשות ולתרוץ. ואין לומר דהש"ס סמך אדהתם דכיון דכבר תרצינן בשבת דנפקא לן מלא תסור הוא תירוץ מספיק על כל מצות דרבנן דמברכין וציונו. דהא ליתא, דהא בסוכה (דף מ"ו) איכא פלוגתא דאמוראי אי מברכין וציונו אנטילת לולב דכל שבעה בגבולין דהוא תקנת ר"י בן זכאי, ואמרינן שם דרב דאמר כל שבעה מצות לולב לברכה וטעמי' דס"ל גם גבי נר חנוכה כן, ושאר אמוראים פליגי ע"ז התם, הרי דאיכא פלוגתא בזה, והיכי אמר אביי בפשיטות דמברכין וציונו על מגילה, וגם הגמ' לא הוה ליה לסמוך אש"ס דשבת הנ"ל, כיון דאיכא פלוגתא דאמוראי וכמה אמוראי לא ס"ל הא דרב בנר חנוכה, הו"ל להגמ' לבאר זה דלאו ד"ה היא, אלא וודאי דמגילה שאני דדברי קבלה הוא, דהא איכא ק"ו מהלמ"מ ושפיר יש לומר וציונו לדברי הכל דהא ק"ו ניתן להדרש לדברי הכל וזה ברור לכאורה. [ובזה א"ש נמי מה דתנן בסוכה (דף ל"ח) גבי הלל מקום שנהגו לברך יברך ואמרינן עלה נמי התם אמר אביי לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך. ולא מקשה ע"ז דהיכן ציונו והיינו משום דהמשנה מיירי שם בהלל דסוכות וכבר כ' הרמב"ן בס' המצות שם דהלל דסוכות כיון שהוא בא משום מצות נטילת לולב נמי הלמ"מ כמו הלל דליל פסח, וראיה לזה מהש"ס דפסחים (דף קי"ז) אפשר ישראל שחטו פסחיהן ונטלו את לולביהן ולא אמרו הלל ומשמע מזה דהוא חיוב מן התורה לומר הלל ע"ש ברמב"ן]:

ועוד יש להביא ראיה מהא דגרסינן בשבועות (דף ל"ט) וכשמשיעין אותו ולמי שמחוייב שבועה

דליל פסח הוא הלמ"מ ובכלל מ"ע של תורה יחשב [והביא ראיה לדבריו מהא דאמרינן בפסחים קי"ז דר' יוסי אומר דהלל זה משה וישראל אמרוהו כשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חבריו לומר שדוד אמרו ונראין דבריו מדבריהן אפשר שמשה וכל ישראל שחטו פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה. ואם איתא דעיקר הלל אינו אלא מדרכנן או תקנת הנביאים מאי קושיא, דלמא לא אמרו באמת מקודם עד ימי דוד, דאפשר דנביאים שהיו בימי דוד תקנו כן ובימיהם נתחדש תקנה זו ומקודם לא אמרו כלל, ושפיר י"ל דהלל זה לא היה עד עתה, אלא וודאי דהוא הלמ"מ דצריך לומר הלל בפסח או בעת נטילת לולב. עוד הביא כמה ראיות לזה ומה שאמר שם דנביאים תקנוה, כתב הרמב"ן דר"ל שיחודה לומר זה, אבל ההלל עצמו כבר היה מקודם והנביאים גופא למדו כן ג"כ מק"ו, ומיהו במקום דשייך ק"ו כגון במגילה ובשאר ניסים, דהיו כמו בנס דפורים דהיו בו הצלת נפשות דכל ישראל, אבל במקום דליכא הצלת נפשות לכל ישראל דומיא דיציאת מצרים ליכא ק"ו. והלכך הלל דחנוכה אינו אלא מדרכנן וכמש"כ הרמב"ן בעצמו שם, וע"כ משום דליכא ק"ו. והא דאמרינן בכמה דוכתי הלל דרבנן היינו בחנוכה או בשאר ניסי דמי לחנוכה, וצריך לומר דהא דמקשה כאן דמאי דרוש ולכאורה הא לא גרע נס זה משאר ניסי כגון חנוכה, ואף דהתם ליכא ק"ו מ"מ חייבין לומר הלל מצד תקנת נביאים שתקנו לומר הלל על כל צרה שלא תבוא, וא"כ לא גרע מגילה מינייהו. וע"כ צ"ל דהש"ס ידע דהכא עשו המצוה חמור כמצוה של תורה ממש ולא כשאר ניסים, ושפיר מקשו דמאי דרוש, דאף דיש יכולת ביד חכמים ונביאים להוסיף מצוה חדשה מחמת סייג ותקון אבל אין יכולת בידם לומר לעשותם כשל תורה דבכה"ג דמי לבל תוסיף והלכך מקשה דמאי דרוש]. ועכ"פ היוצא לנו מד' הבה"ג והרמב"ן ז"ל דהלל דליל פסח הוא הלמ"מ, וכיון דהם דרשו ק"ו לקריאת המגילה גם מגילה עצמה נחשב להלמ"מ, דהא ק"ו ניתן להדרש דהוא אחת מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן [וכעין זה אמרינן בסנהדרין בפ' הנחנקין (דף פ"ט) המתנבא מה שלא נאמר לו מיתתו בידי אדם כגון חנניא בן עוזר דקאי ירמיה וכו' וא"ל רב פפא לאביי האי לחבירו נמי לא נאמר, א"ל כיון דאתייהב ק"ו למדרש כמאן דאתמר ליה דמאי ע"ש]. וא"כ הרי יש לנו ראיה ברורה דקריאת המגילה אינו מצוה דרבנן כשאר מצות דרבנן, רק היא נחשבת כמצוה של תורה ממש, דהא היא נלמדת

והגני חוזר לבאר כל-כלל מהם ולהביא ראיות עליו, אם רצה השם.

הַכָּלֵל הָרֵאשׁוֹן : שְׁאִין לְמִנּוֹת בְּסֻכּוֹם הִזָּה אֶת-הַמְצוֹת

שֶׁהוּ מְדַבְּרָנּוּ.

ענין המצוות

דע שענין זה לא היה צריך להעיר עליו, כי הוא ברור. שהרי כיון שלשון הפלמוד הוא: „שש מאות ושלש-עשרה מצות נאמרו לו למשה בסיני“ – איך נאמר בדבר שהוא מדברבנן שהוא מכלל המנין? אלא העירנו על כך, מפנין שפבר טעו בזה ומנו גר חנפה ומקרא מגלה בכלל מצות עשה, וכן מאה ברכות בכל-יום ונחום אבלים ובקור חולים וקבירת מתים והלבשת ערמים וחשוב תקופות ושמונה-עשר יום לגמר בהן את-ההלל. אכן יש להסתכל בתמיהה בפי ששומע את-דבריהם „נאמרו לו למשה בסיני“ (ובכל-זאת) מונה קריאת ההלל, שבו שבח דוד לפני השם יתעלה, [כאלו] בזה נצטוה משה; ומונה גר חנפה, שקבעו אותו חכמים בבית שני, וכן מקרא מגלה! אבל [שנניח] שנאמר למשה בסיני שיצוה אותנו, שאם בסוף מלכותנו יקרה לנו עם היונים כך וכך שנתחייב להדליק גר חנפה – אינני חושב שמישהו ידמה זאת ולא יעלה בדמיונו. אך נראה לי, שמה [שהטעם] והכשילם בכך הוא, שאנו מברכים על דברים אלו: „אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגלה, ולהדליק גר חנפה, ולגמר את-ההלל“; וגם שהתלמוד: שואל: היכן צונו? ואמרו: מ„לא תסור“. ואם אמנם משום כך מנו – היה ראוי שימנו כל-

* אבל להלן: של חנכה.

[א] ראה למעלה עמי ה הערה ב. [ב] הרמב"ן תמד בדעת בה"ג שהלל דאורייתא וראיתו מש"ס תענית כח: עיין בדבריו שמתרץ קושית רבינו זו לפי דעתו. וכבר הקשה על רבינו קושיא זו ר' דניאל הבבלי, עיק בספר מעשה נסים סי' א ושם מסביר ר' אברהם בנו של רבינו שהלל דרבנן, ובתב עוד ואפילו אם נאמר שהוא מן התורה אי אפשר בשום פנים למנותו בפני עצמו כי הוא בכלל מצוות תפילה, שענין חיובה כולל שבח והגדלה ובקשה, ע"ש. [ג] שבת כג.

פרסום ניסא, כי רצו משכומים לפתחו, ומה שמדליק צפתח רשות הרבים היא רק מלוא מן המוצהר, ואפילו הכי פליג ר' יחזקיה וכלתא כוותי, כדמוכח מרצן הניל דרעטי צצנת לפירקא, ואחי שפיר הכל וק"ל.

[בגד חנוכה פטור]. עיין צירושלמי [צ"ק פ"ו ה"ח] ומייתי ל' רש"י צחידושי שם [ס"ג ע"ג ד"ה רבי], דאמרו ל' רצן ל' יחזקיה צנר חנוכה אעפ"י שהניחה ברשות מכל מקום חייב, כגון אלו שעושין סוכות צפתחי הנויותיכן אע"ג דעצוד ברשות, מ"מ אם הזיק חייב, וסבירא ל' לרש"י רצנן אמרו ל' ל' יחזקיה אי אהה מודה דבעלי סוכות חייבים לשלם אע"ג דעצוד ברשות, והוא הדין צנר חנוכה, וכתב רש"י ד' יחזקיה סבירא ל' לחלק נהי צסוכה עצוד ברשות, מכל מקום אין חייב לעשותו ברשות הרבים דוקא, משא"כ נר חנוכה שמחוייב דוקא להניחה צפתח ביתו, ופני משה שם לא עמד צכוונת הרש"י, עיין שם ג.

רש"י ד"ה מצחוק. ולא ברשות הרבים אלא בחצרו שצתיכן היו פתוחין לחצר. [עיין דרשות ח"א דף ס"ח ע"ג ד"ה וק"ל].

תוס' ד"ה שהיה מונה בחותמו. [עיין להלן פ"ד ע"ג ד"ה מ].

דף כ"ב עמוד א': פסולה כסוכה וכמצוי. נ"ל דנקט לשון פסולה דשייך בדאורייתא

כמו שכתבו תוס', להורות נתן דנהי דהדלקת נרות צעלם לאו דאורייתא, מכל מקום חנוכה גופי וכל ימים טובים הקבועים על נסים דאורייתא נינהו, כדעת צ"ג, דהלל ומגילה וחנוכה דאורייתא, ופליגי צזה רמב"ם ורמב"ן בצפר המלות צרש הראשון סוף תשובה א' ותשובה צ', עיין שם. ולפע"ד לא יפלא כלל לומר דקל וחומר דולפינן פרק קמא דמגילה [י"ד ע"א], דאורייתא היא, השתא משיעבוד לגאולה אמרינן שירה ממייתה לחיים לא כל שכן, נמצא, מלות עשה דאורייתא לקצוב יום על כל גם, אלא שהכמים קצבו מה לעשות צו מעין המאורע, צזה לקרוא מגילה ולשלוה מנות, וצזה לומר הלל ולהדליק נרות, נמצא עיקרו דאורייתא ופירושו מדרצנן ג.

ובזה י"ל המשך ד' תנחום דוהצור רק לכאן — דצרה פי וישב [פי פ"ד ע"ז] פליגי, חד מפרש נחרוקנה צורו של אבות ולא ה' צה מים של תורה, ונ"ל כוונתו צמה שאמר מה צלע וגו' ונמכרו [צראשית ל"ז כ"ז — כ"ז] והלא אכן קיימא לן שצי קשה מחרצ כמבואר צצא צחרה ה' ע"צ. אמנם לפי זה גם קל וחומר הניל ליחא משיעבוד לגאולה אמרינן שירה ממייתה לחיים לא כל שכן, הלא שיעבוד קשה עפי וליכא קל וחומר, ואם כן קשה איך אמר לשון פסולה, הלא לא הוה דאורייתא, ועל כרחק לריך לומר אחר מתן תורה שצי קשה, משום שאינו יכול לקיים תורה ומלות צין בגוים, אצל צמלרים ה' שצי קל ממייתה, וסבירא זו רמזא צ"צ ה' ע"א תוס' ד"ה יתיב וכו',

דצצוים גוים ליכא מלוא רצה, וכו"ו מעטס הניל. ואם כן הוא הדין צצוים קודם מתן תורה, ואפילו למה שכתב רמב"ן [צראשית כ"ו ה'] שצארץ ישראל שמרו אצותיו המלות, מכל מקום הם מכרוהו לישמעאלים להורידו מלוימה, וצחוק לארץ לא שמרו החורה, ואם כן שצי קיל, ויפה אמרו מה צלע לנו ונמכרו, ולא נחרוקנה צורו של יעקב ממי תורה, ועל כרחק הצור רק להורות מ"כ אין צו, אצל נחשים ועקרבים היו צו, ואחי שפיר בהמשך, וק"ל ג.

ודע דאפשר לומר שאני שצי דמלרים דלולוי יאלנו משם לא קרצנו לפני הר סיני, ודון מיני לענין פורים שעל ידי הנס ה' קצלת התורה גם כן, דהדר קצלה צימי אחרוש [כדלקמן פ"ח ע"א], והוא הדין לנר חנוכה שה' עיקור הלצה שרנו להעצורנו על הדת, לא צקשו להרוג אדם, אלא המקיים את התורה, דהרי משום הני לא קצעום רק להודות ולהלל ולא לשמחת הגוף, כי לא נעשה נס לגוף רק לתורה ג' ואם כן גם חנוכה איתא מילואת מלרים, אצל לקצוב יום טוב על נסים אחרים מניל. וצזה פליגי קמאי דקמאי עיין מג"א ססי תרפ"ו, ופר"ח פליג, וכבר הארכנו צזה צמקום אחר ג.

צ' של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמצוי ואמר רב כהנא וכו' משמיה דרב תנחום מאי דכתיב והצור רק אין צו מים, מים אין צו אצל נחשים ועקרבים יש צו. י"ל בהמשך ק', כי מה שתלה נר חנוכה צסוכה ומצוי, י"ל משום דעיין רע של הגהש שולט צמקום שיש חוספת קדושה, כמשחז"ל [צ"ר י"ח ה'] שהעילה עין רע צשתמיש מטתו של אדם וחובה, וכן צצעת מתן תורה העולה עין רע ונעשה עגל, כפירש"י על פסוק ואיש לא יעלה עמך וגו' [שמות ל"ד ג']. והתיקון לזה, להציע צעינו לדבר מלוא לתורה ולתעודה, כדכתיב [צמדבר כ"א ח'] וה' כל הגשך וגו' והציע אל נחש הנחשת וחי, וכמבואר סוף פרק ראוהו צ"ד [ר"ה כ"ט ע"א] דהאי והציע היינו שהסתכל כלפי מעלה ע"ש, ולכן כתיב [תהלים קי"ט י"ח] גל עיני ואציעה נפלאות, כי גל עין אהיות עג"ל — והנה הני נמי צצנינו משכן ומקדש ריכים להשמר מהעין הזה, וכן פירש רש"י להדיא צציר השירים [ו' ה'] צפסוק הסצי עיניך מנגדי שהם הרהיבוי ע"ש, ומשום כן נצטוו צצעת המשכן לעשות סוכה דשלטת צי עינא דמלוא וקדושה, לממות עינא דדין נחש וס"ס — וכן צצנין בית המקדש של שלמה ע"ה תיקון עירוצין ומצוי [כדלעיל י"ד ע"צ], וצעינן דשלטת צי עינא, ואם כן מסתמא [כן] גם צעיקר חנוכו של בית שני שה' צימי השמונאים, כי עד אז לא ה' להם צצט מושלים, וה' מסורים תחת ידי א"ה, אמנם אז צעיקר חנוכה תיקנו נר חנוכה להלל מעינא צישא ומשום הכי אם הוא גצוה למעלה מעשרים אמה פסולה כמצוי, כי טעם אחד לשלשתן. אלא שיש להקשות על זה אי סלקא דעתך דכתי הוה, ואם כן חזינן אע"ג שכבר עשו תקנה צמשכן הולרכו לתקן עוד

מ"מ, ומ"ש דפורים, ובשו"ת יו"ד סוסי רל"ג ד"ה וכבר הארכתי. (לה) וכ"כ בקיצור בתו"מ מהדו"ת פר' וישב, ל"ה ע"א ד"ה והבור, ועיין ח"י ב"ב (ירושלים תשל"ז) ח' ע"ב ד"ה שבי. (לו) עיין לבוש או"ח סי' תר"ע. (לז) ע"י שרית או"ח סי' קס"ג וקצ"א.

(לב) ח"י סוכה (ירושלים תשל"ד) ל"א ע"א ד"ה והמסכך, ועיי"ש. (לג) בספר מגנין המצות שלו, מצות קום עשה, מצוה ק"א — קי"ט, קל"ט, ר'. (לד) וע"ע להלן כ"ג ע"א ד"ה ואני אומר, ח"י גיטין ל"ו ע"ב ד"ה אא"כ, הגהות השי"ס מגילה ו' ע"ב, שו"ת או"ח סי' ר"ח ד"ה

וכבר הארכתי יותר מדי ולקיים בנפשו אונן מ"ש לעיל לקביעת יום מועד ציום עשיתי כס סוף ק"ו דלאורי' ולפ"ד לפ"י יום מדי' וימי מנוכס דלאורי' סס אך מה לעשות בנס אלס נלכות מות או סלדליק נכות ולעשות זכר אחר זכו לרצון וסו'בד אכיר עושה פוס זכר לימי מנוכס ופירוש עובר על מ"ש דלאורי' אך העושה פוס זכר ימי' מה שימי עכ"פ ציום אי' מיעי מנוכס ואפי' לא סלדליק נכות ולא פלה מנות בפרים וכדועס אינו אלא עברין' לרצון ואפס' קריאת סלל ונגילה סוס ק"ו דלאורי' לומר פירה כמו פלוח בסקס לקס' י"ו בנס סי' מנות לחיים מייב לומר פירה בנס דוקא ואפי' סי' יולדק קלח דבני בסי' עכ"פ ספסריכו צו רעבי' ורעבין' צעערי' דקי' העלות אלא עכ"פ לא סי' לו למנותו מ"ש בפי' כיון ספסו כלול בכלל ספור י"ו וימי' לאחננו מעלמי' יראנו כפללות ונכנס לישועות הנכרות צ"ל. סי' ימי' בלעל לחטובה ועינין' ללד עיילת מעלל ברות עושה וואלי' לכסביעו סדכרי' לארץ ככונה יתעלו ויתקדשו פי' פנים בנכמס ונחבונס ודעתנו וכלל ואלכס ועל' נחעלס חלמוד צבלי' על ירושלמי' אחר כהקבל פס וסימס סרוסם בדין ובהלכס אי"כ: מסיק קוסר ומפ"ד יו:

תשובה רלד

החיים וסלום לטיפך פסיר וסלום סי' יריד ה' וידיד נפס כל מי' סיה גלון עולם ספסרת יסלל פלר סדור כר סזון כי' עיה סי' כקס"ח מס' זלמן מרגליות כי' מללחין אכחו לחייב כב רבנן וביחו ברוך יאמר לעומתו יסלכו עוד מולה מעיין נגהו אפרי קסל עדתו סככה לסס ליהנות מתי סכניחו עוד יסלך' כס יעל אכר ככסר יסוכך עליו בצבחהו גם עד זקס ופי'ס יכוד ברוכה לאורך ימים וסכות סי' ס' חון: **למען** ליון לא אהסס ולא אספיקו עד ילא ככוס אור עספס לך בנתי' בללו סלחאורי' מועי' בנכחצי' סרלשון וי"כ בגלון כי' בנה עליו ליון סוליון בלכס יכד לעומק יוספסנו בצורך ורובת כדרכו בקדס מועס לא סיחי' עקוס לסהגד צו וכל סלס בלי עידור ותי' י' סדד עמקיס אכרי' ומי' יקבל אכני קדשו אכר בלס מלודס לחוס וליעוודס בכל זלח לא אפי' ידי אכור עלצדוק עד עקוס פי' סכסס מנעה לחוספס ולא למגדע' וס'סון: דעס יתן סלקי' בחורמו עקוס סנח לעקך ענח לענח: **במה** סרוחתי בנ"ש צפי' ברכי יוסף קי' רכ"א בחילוק דקדס לסקדיס עוסי' מלוח ופועלי' לך יתח' מן ספסל וסכמו ג"כ סי' סי' ירושלמי' סגי'ס מיי'ס' פלרי' עקוונות בל"י אי"כ ומייל' יס' לירי' ירושלים קדימס מה ליוסצי' פלרי' עדי' אי' וכל זס ברוך ופסונו לככורה: **אלא** בנ"ש ספסוע בעיני' סי' סי' ירושלים יס' בנס מלוח יתח' מיי' סי' פלרי' עדי' אי' וסבחי' בנפסיות מוחתי' פלסי' כחובות סלכל מעלין לירושלים חס אפי' צז"הו לכל ספוסקיס דלפי' לסמכדי' וסגי' דכ' אפס צז"הו לא יכלס לכיף סלי'ס מיי' סלי'ס יכול לכוף אי"כ סי' עי' דעלוס אי"כ ופי' סיוס צס עוסק בעולס טפי' וכל' לסקדי' עי'ס' ועל זס כ' וסלדק סדכס גלונו כי' בפי'ס' סוני' על דכרי' וכן ספסס נפלסליס כלכורס דלפי' אחר סגס' לירושלמי' מיי' צז"הו וכן סוף בנתי' י"ו סי' כי' מ"ס ע"ס ענסי'ס וסחי' מיי' צזון סבסמ"ק קייס סלז סוף סלרוס עפי' לזור בירושלמי' מנח"י עכ"ל דכר זס אין לו ססר דלפי' כיוס' בירושלמי' אין סוס מעלס צז"סו מנפסל אי' מיי' אי' עדיף מעיל' בכל סו'סני' בלי סקס ופי' מ"ו אחר בירושלמי' צז"סו אין אפס מעלס עדי' לא"י וסגלון כי' כדרכו בקדס נחתי' צ' עפי' וסעמיק עיונו כעוורל בלריכות בנפסונו וסנס מ"ס סבי' דעס"ס לא חוכל ס'א לכוף ארוח צז"סו עקוס דוסק מנוות וסקסס סדי'ג סי'ס מוס"ל לא"י אכל מ"אי' לירושלים וכי' יס דוסק מנוות בירושלים מנח"י חס י"ל עקוס דיי'ס' כרכיס קסס ופי'סי' צקי'סון מ"ס ססיוק' מלוי' ככדך וירושלים כדך ס'ס' ורכי'סי' ע"ס בנפסונו קי' ע"ב עקל' ויכרכו סעס לכל סלכסי' סמחכדי'ס לנח' בירושלים אך דל"ל לכון זס בלשון ענדי' וסג"ל דוקסי' לרוס מלוח טפי' וכי' מנענע מוסס מלוח סלחין עליוסו וסיוח' עוב' סגס' פרי'ס מלוח טפי' לזור בירושלים מנח"י כליכר צז"סו ליכס מלוח לא מחיל' לארץ ולא מ"אי' לירושלים וספסר דסרי' גופיה לא ק"ל סכי' לריכס כירושלמי' אלא דסי' סירושלמי' ופי'סי' רק רל"י מיי' דלל כרי'ס דיסס כס סלי'ס מוססס אכל בוס דליכס מלוח בל"י מנח"י צז"סו לא ק"ל כיון סבס"ס דיני' לא מולק צכך וסו' מדלמרי' בגי'סין מיי' וכן סקרו ספוסקי' דעבד ככעני' צז"סו עברת בל"י כוח' לו לרבו עשר על דמי' ועושה אוהו צן סורין וסיינו מסיסל דעסכניחו אין סכל עול"אי' ומקל' לא סקני' עבד ומייל' דלמס דוקס צזון סבסמ"ק קייס אכל צז"סו לא עדיף עבד ככעני' מוססס דקובע כסס צז"סו מנזון סני' דלמס עבד מי' אפי' גוי' דיין לא ק"ל סכי' וסרי' גופי' לא קאמר אלא בפי' סירושלמי' ולסוכיס נגד כי' אכל בנזק דיין לא ספי' זס דלל כחלק' מוסק' סוף קי' עי'ס: **רפ"ח** סדי' מיי' י"ו ג"כ דעחי' צז"סו מדלמר סכל מעלין לירושלים אפי' מנוח סי'ס לוח' מנענע וזמן סבסמ"ק קייס ליכס נוה רעס בירושלים יס לדחות דעקוס סל לא ארי' דכחי' ויכרכו סעס לכל סלכסי' סמחכדי'ס לנח' בירושלים עוסס דיי'ס' כרכיס קסס ופי'סי' דוסק סנסי'ס

דלמרי' סוף מסי' ק"ו עסעבדו למי'ס' אפרי' סיס' מועי' למייס לל כי' אכל לקבוע מועד פלל נעסס צו כס ולא סוכר בנ"ש ופוסקיס בנסס עקוס ומו' וכיוס' כק מיעי' סספד וסעני' מנכסו סוף וסעמי' גוסל' גוסל' לא דענכ' וסכרי' מנח"י ענץ' כי' ע"סי' כסכר דרוס ככ"ד סכלו סי'ס וסוף זכאי' דסיינו סוד' סבסמ"ד יע"ס אלא לפ"י סי' רל"י לקבוע כל טוב צסביענו לגכרות ציום סענע' למצ"י אלא סבל"יס ימי' כסן סס ואין עקסי'ס צו ולי' אסי'ס' רסוח' ככעני' לרבר מה ססי' כ"ל י"ל דכסס סקססי'ס דרך יריד' מוענלס למוס' וסי' יוס סרלשון סקס' סבסכד לעומת זס מן עוקסי' עוליס זיוס סרלשון עכרות סבסעלכות וכן לעולס חסן וכלס יורל"יס זס לקלח' זס ופוס"י זס צוס בבלס סבכלס יוס כ"ס לעצ"י יו"ד אי"ר יוס צבור סקס' סני' ולפי' ציום לי'ג סוף סוד' סבסוד לסודות סילולות ולעומת זס סוף סמלח' סבספסלח' לסיונידי' לסעלות בקדס יוס נלחין כי' נבי'ס' לססחיל' מנכס קלח' אכילות מיי'ס צ' אי"ר עד יוס לי'ג לעומר וסכס יוס צ' אי"ר סוף מועס סיוסך מיי'ס לי'ג כי' אז סוף סוד' סבסוד לסעוליס וספסלח' סבספסלח' לסיונידי' מסי'ס' לססלל לסוד' סי' אי"ר סוף ספד' (מיי'ס צ' אי"ר כי' אז סוף סוד' סבסוד לסעוליס) וסעמי'ס צו סבסנחי' וסענלח' מועס' למעלס כן סוף כי' כל ימי' ספסי' מוחסי' צין יוס סנח' ליי'ס כיון כי' מוחסי' סנח' סקספדו עד יוס כיון ידוע מנח' סנח' ססססס' וכו'ן אי'ס' עיילת סכי' סעוליס צו וכי'ל' ולפי' דל" במוכס' סעיוס סכלס ססכרס ססויל'ו מולרי' סלכו ג' ויי'ס בלל לסס וסחי' יכד סען אי"כ סי' סודת סען ציום לי'ג בעומר ורל"י לעשות לוס זכר טוב אך סוף נגד טיי' פרי' וסס סלכחי' מיי' לעשותו יוס סנח' וסלסס' ונעקוס ידוע דוקא סי'סי' חל סלפיות סכלל נפי'ס לסי' לא יעמי' אס נכסי'ס לעשות כן וסוף כעני' מ"ס רנצ"ס גוי' סגד' לקבד סמואל סניצי' יע"ס וכובר עלס בלצי' לומר לפ"ד'ס רנצ"ן בלגרת סנפסל סלו סכל עקוס וסכר' עוד יוסר מנכרו סרוב וסעס יוסר מנכרו עי'ב סולי' ונעמי'ס עדיין א"ס סביע' עד ענח זמן ביי'כו ע"כ סי' זלח כרי' פלל ירושלים ירושלים ביר' עז כי' לא זכינו לכך מי יתן ויכחי' סי'ס' לסיוח מיי'ס'סי' סל ירושלים וסכ"ס לא מוסססי'ס ומוססי'ס' ס"ו לסלרי' גלות יסרלל: **ומאוד** מועסי' על דכרי' י"כ בגלון מוח' ענכס כי' מוחסי' צו ספסל צקי' סכדי' סרוס ואלך ספסס לא כיוון יס' בנ"ש וכו'ן לעיין בנתי' וסכרי'ס אי' כי' דנצ"סו אין סילונ' עקונו' ססס בגלון סכ"ל כי' כן מועיל'ס למסי'סי' זלסק' בירושלים סלון לו לססכר' עליו וסלמדי' אפי' ססוף יוס' בירושלים ומנח' אס כני' סדכרי' כססונו ואין צין ירושלים למי'ס'ל כלס אי"כ מוכ"ס סלון מעלס ליוסצי' אי' סבסלרי' קסרות דעכ"ס אי"כ ס'סונח' אי' קדס' לעיל' ועקוס עקדס ודל' קדס' לע"ל ואכסי' ירושלים קרוב' עכ"ס טפי' למקי' עקדס סוף ספסל יוס'סי' אי' אכל חלילס לא סיח'ס כך כוונת בגלון ז"ל אלא לענין סססכרת ססרוס סיי'סו צכי' סיל' מסי'ס' לסיוח נכרי'ס אכר צכי' אי' בגזרוסי'ס וסכנו' ועכ"ס יוס'סי' ירושלים סנלמנ' מליון סלל' חורס זס בעל' ענח בעי'ס וסלרוב' אפס'ר בבל עדיף מל"י מוכי' ססוף עקוס יסי'ס' טפי' ויעיין בנתי' ספי'ס' מולכי' ומיי' סרי'ף ולי'ך אין מעלס גם לארץ סענר לסלרי' אכילות מענין סכרי' ססרוס אכל מענין קדוש' סמוקוס לא דיכר בגלון ז"ל וכו'ן פלל דיכר סלרוס וסרוסי'ס ז"ל מוס ככוי' סלן דמך סכל מעלין לירושלים אפי' אס רוב' גוי'ס כעוורל סס וספסו' בטי'ע עיי' אפי' צז"סו סדון כן וסרי'סי' סכס סי' כי' צווכו אין לך מלוח גדולס כוו' לנכות סכסי' בירושלים עיי'ס' עקוס מוכן לעלות ספסל' ססוסי'ס וכי' וצוק' ססרס סוף כי' ח"ל כדי' סי'סי' לסס בכות סעני'ס סס כי' רב סוף כי' סס לוח' א"ס סכסס לנכך צז"סו ולספסו עכ"ל וספסו' מיי'ס' בלללל אכסי'ס קי' טוי' דיי'ס' וגס סדעי' בנח' סללו וכי' כי' סיערעני' על סדי'ס בירושלים וסוב' אפי' על עולי' רגלי'ס וסל' אין ירושלים חיו אין סכרון (כ"ל) עכ"ל ע"ס לא סכנחי' אך סלס יסי'ס' סכרון בירושלים אכל עכ"ס' עוורל דעסוכס למעלי'ס' יסי'ס' ירושלים מיי'ס'ס' פלרי' עקוונות סבלי' אי'כ מועיל' י"ל אפי' יסי' ספסל' סבסלרי' עקוונות סיי'ס' לירושלים אכל עכ"ס מועיל' אי'סו אפי' בעעס'ס' בעעס'ס' צי'ס' ירושלים ויעיין צקי' עכ"ס יוסף קי' ככ"ל מעיין קדימח בעל' מעסי'ס' ומכ"ס' כסעני'ס' סכמי'ס' דיע קדימח לעבל' סמעסי'ס:

איברא דסנצ"ס' בסי' יסוח' מיי'סי' סך מנחי' סכל מעלין לא"י וסכל מעלין לירושלים ואונס לא מלחתי' לו בסי' מנחות עני' סך ספי' סי' נחס ד"ס עקסי'ס עני' אי' ולא מיי'סו רק קדימח דפי' אסו' כשך קרובין' עני' עיך' וכסחי' לעלמי' אונחי' דקל' אס כקף סרוס לא מיי'סי' בנפסונו סיו' סידורו יסרלל' צמ"ל צזון סיו'ס'ס' סל אי' בנכס' דכלס' דלפי' כסעוסי' לכונו סל עקוס לא סובס' סיי'סו צסס עני'ס סלכרי'סי' לסלוח' לפי' סעס' אפי' ססובסומו אפס' כי' לא יסי' צך אכיון סילעוך ליעול' מנחות בלסס אכל פלל' יסי' עני' סילעוך לסלוח' לא סס סובסומו אי' מיי' קרל דלס כקף סרוס' בנעוסי' לכונו וכלס' יוס'סי' בל"י וכל' סולכך קל' לקדימח לעני' אי' אכל קל' דפי' נחס מיי' סלדי' צסלון עוסי' לכונו ולא יסלל' אכיון וככו' ספי' צזון ביה סני' וזל' יס' קסלות יסרלל' בסי' סולך' לומר' בלחך' לסקדי'ס עני' אי' לעני' ס"ל כך סי' נלע"ד אלא סענצ"ס' נכלס' דלל' סקס' כלל' לסך ספסי' ולי'ע: